

УДК 637.1:339.13

РОЗВИТОК І ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

Воронько-Невіднича Т. В., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

У роботі визначено особливості формування та функціонування галузі молочного скотарства як України в цілому, так і враховуючи регіональні аспекти її розвитку; здійснено оцінку стану молочного скотарства в Україні, Полтавській області тощо.

The work determines peculiarities of the formation and functioning dairy cattle breeding in Ukraine as a whole, and given the regional dimensions for its development, the estimation of dairy farming in Ukraine, Poltava region, etc.

Постановка проблеми. Ситуація галузі молочного скотарства впродовж останніх років не відповідає її потенційним можливостям, існує значний потенціал до вдосконалення та стрімкого розвитку. До того ж, Міністром аграрної політики та продовольства України М. В. Присяжнюком, 2012 р. названо роком молочного скотарства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку молочного скотарства, виробництва молока, теоретичним і практичним аспектам формування та функціонування ринку молока та молочної продукції присвячено низка наукових праць вчених економістів-аграрників. Серед них наукові розробки В. Г. Андрійчука, В. І. Бойка, П. С. Березівського, В. Н. Зимовця, М. М. Ільчука, П. К. Канінського, М. П. Коржинського, В. Я. Месель-Веселяка, П. М. Макаренка, Т. Л. Мостенської, М. К. Пархомця, П. Т. Саблука, І. В. Свиноуса, О. В. Шкільова, О. М. Шпичака та інших учених.

Постановка завдання. Дослідження сучасного стану та розробка шляхів удосконалення й розвитку галузі молочного скотарства в Україні, Полтавській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна стратегія

соціально-економічного розвитку України передбачає нарощування агропромислового потенціалу країни. Зокрема, від розвитку тваринництва значною мірою залежать економіка країни й добробут населення. Стрімке скорочення чисельності худоби та обсягів виробництва тваринницької продукції зумовили зменшення обсягів споживання населенням м'яса і молока, що негативно впливає на продовольчу безпеку країни й здоров'я нації. Негативні процеси аграрної сфери впливають на рівень продовольчої безпеки, зокрема забезпечення населення країни цінними й високоякісними продуктами харчування, у тому числі м'ясною і молочною продукцією, яка є життєво необхідними в раціоні харчування кожної людини.

Аналіз динаміки поголів'я великої рогатої худоби в Україні за період 2005-2011 рр. засвідчує значне скорочення чисельності поголів'я великої рогатої худоби – 2,02 млн. гол. (31,3 %), в т.ч. корів – 1,09 млн. гол., що у відсотковому співвідношенні становить 28,8 %. (рис. 1).

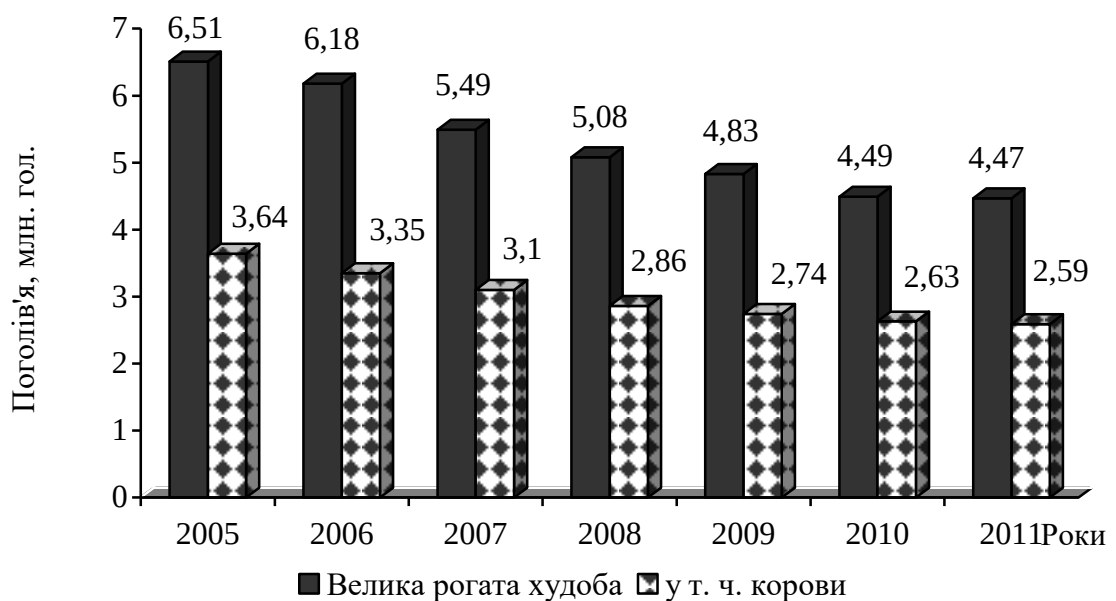

Рис. 1. Динаміка поголів'я великої рогатої худоби в Україні, 2005-2011 рр., млн. гол. [розраховано автором за [6]]

Зважаючи на кризові явища у вітчизняному скотарстві, спостерігається зменшення обсягів виробництва його продукції та поголів'я тварин у господарствах усіх форм власності, виникає необхідність глибокого аналізу

стану галузі та встановлення причинно-наслідкових зв'язків факторів впливу для забезпечення розвитку галузі, задоволення продовольчих потреб держави та її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Позитивну тенденцію до збільшення мав показник надою на корову, так у 2011 р. він становив 4,2 тис. кг, що забезпечило зростання на 0,7 тис. кг (20,0 %) в порівнянні з 2005 р. (рис. 2).

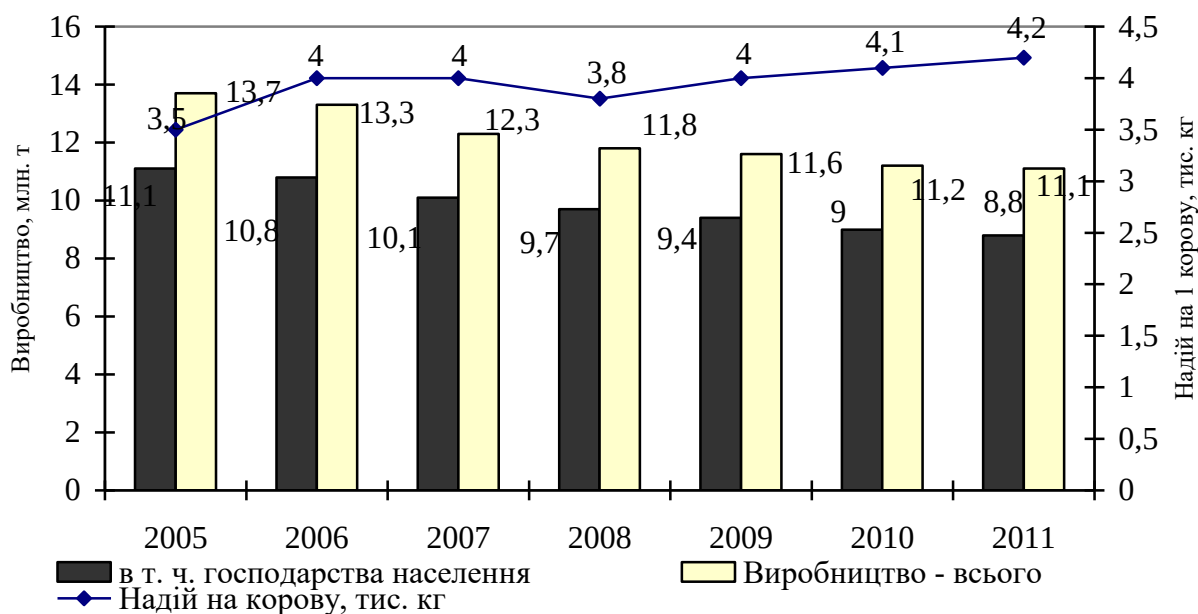

Рис. 2. Динаміка виробництва молока в Україні, 2005-2011 рр.
[розраховано автором за [6]]

Відповідно відбулося зниження обсягів виробництва молока: у всіх категоріях господарств, на 2,6 млн. т. (19,0 %), у господарствах населення – 2,3 млн. т. (20,7 %). Незважаючи на 20 %-ве скорочення, господарства населення залишили за собою домінуючу позицію у структурі виробництва молока (79,3 %). Питома вага продукції сільськогосподарських підприємств склала 20,7 %, що на 1,7 в. п. більше, ніж на початок досліджуваного періоду.

Незважаючи на статус однієї з найбільш перспективних та потенційно інвестиційно-привабливих галузей сільського господарства, розвиток велико-товарного молочного скотарства в останнє десятиріччя так і «не набрав обертів». За даними 2011 р., на підприємства з чисельністю поголів'я корів

більше 500 гол., припадає лише близько 7 % в загальній структурі господарств (рис. 3).

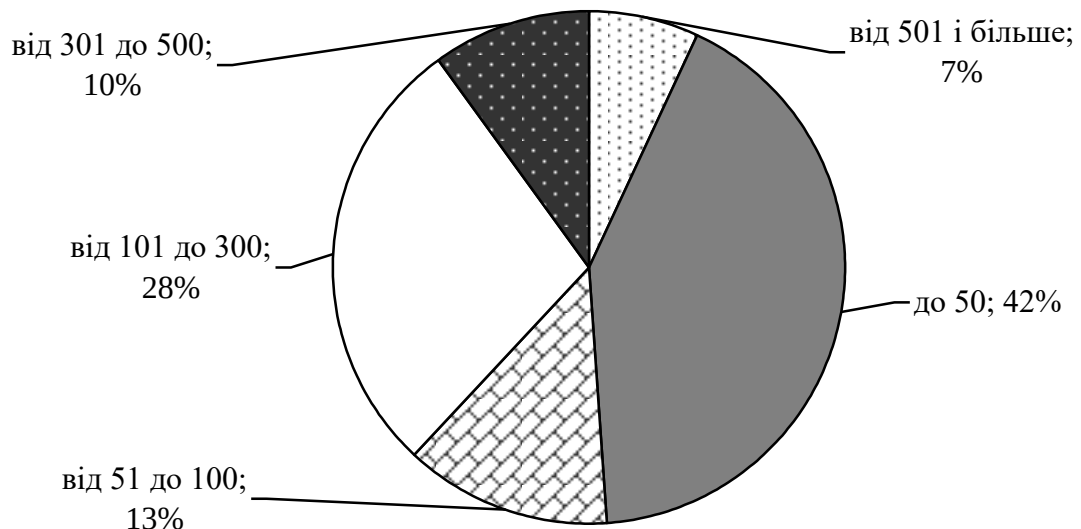

Рис. 3. Структура підприємств за чисельністю поголів'я корів в Україні, 2011 р. [розраховано автором за [6]]

Однією з головних причин, що стримувало цей процес, можна вважати відсутність спільної для виробника сировини та переробника довгострокової стратегії розвитку молочної галузі. Оскільки, значний проміжок часу, щорічні обсяги потреби молокопереробної галузі у молочній сировині не перевищували 25 % від загальних обсягів надоїв молока. Не відчуючи дефіциту в молочній сировині, переробник диктував рівень цін попиту, компенсуючи нестачу пропозиції молока від велико-товарних виробників сировиною, що вироблялась в особистих селянських господарствах. Викривлення кривої попиту і пропозиції в сторону пропозиції вело до зменшення закупівельних цін на молоко для виробника [1, 4].

Ситуація ускладнювалась сезонністю пропозиції молочної сировини і значними коливаннями закупівельної ціни. Як наслідок, молочне виробництво відзначалось волатильністю та відносно низькою прибутковістю, особливо рослинництво.

Дані рис. 4 чітко відображають відставання показників рентабельності галузі тваринництва за 2005 – 2011 рр., від аналогічних показників галузі рослинництва. Але, варто відмітити, що показники рентабельності виробництва продукції тваринництва та виробництва молока, в досліджуваному періоді, мали тенденцію до збільшення і в 2011 р. досягли максимально високих показників за останні сім років.

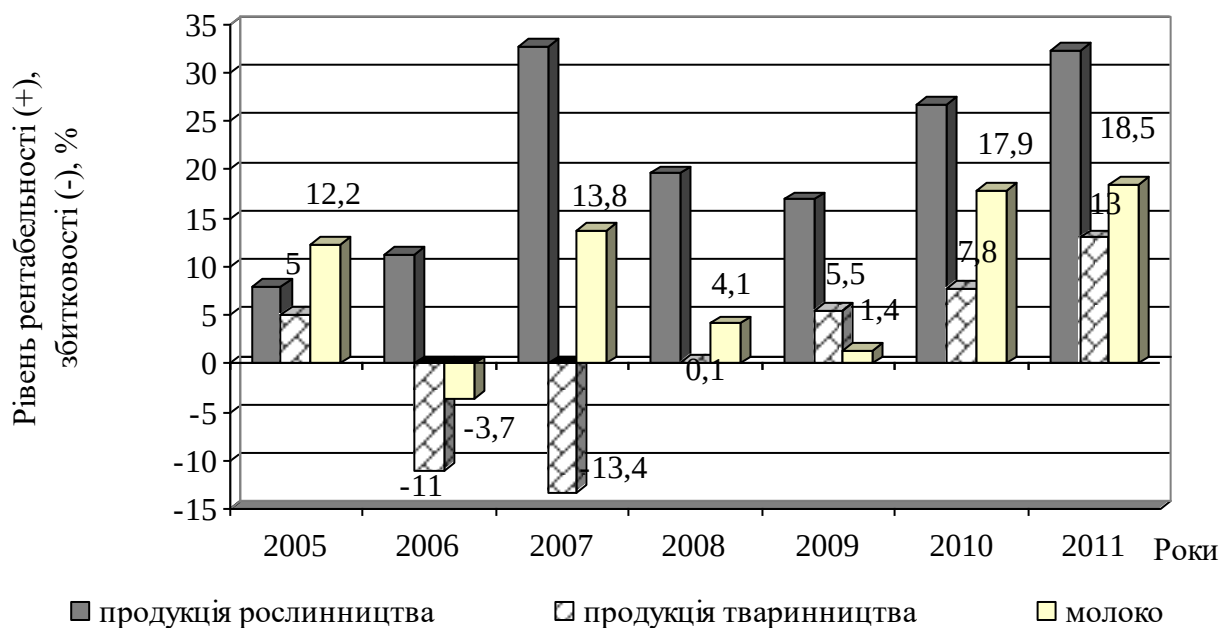

Рис. 4. Динаміка рівня рентабельності (+), збитковості (-) виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, 2005-2011 рр. [розраховано автором за [6]]

Досліджуваний період характеризується значними змінами в регіональній структурі молочного скотарства, – якщо раніше молочне виробництво було досить рівномірно розподілено по території України, то зараз основні виробничі потужності зосереджуються навколо основних ринків збуту молочної сировини. Це, насамперед, регіони з великою концентрацією молокопереробних потужностей. Так, частка Полтавської області – однієї з найбільших за обсягом перероблення молока, в регіональній структурі виробництва зросла з 7,4% у 2000 р. до 13,6% у 2011 р. За той же період також відбулося зростання в Черкаській області – з 6,6% до 9,8%. У

Чернігівській області – з 5,4 % до 8,7 %. Ці регіони одні з небагатьох, де протягом останніх років відбувався процес поступового нарощування обсягів виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах.

Подібний перерозподіл в регіональній структурі виробництва молока частково пов'язаний з процесами консолідації та концентрації, що відбуваються в молочні галузі. Наприклад, Полтавська область є не лише лідером за обсягами виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах, але й також є одноосібним лідером за ступенем концентрації виробництва. На кінець 2011 р. на великих молочних фермах (більше 1 тис. гол.) було сконцентровано 26,8 % всього поголів'я корів області. У найближчого сусіда – Чернігівській області відповідна ступінь концентрації склала 13,4 %.

За 2007 – 2011 рр. в Україні спостерігалось поступове зменшення поголів'я корів, що негативно впливає на виробництво молока. Одночасно, поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області збільшилося на 3,9 тис. гол. і становить 67,9 тис. гол. Таким чином, вперше вирівнялося відсоткове співвідношення сільськогосподарських підприємств та господарств населення у загальній структурі чисельності поголів'я корів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та структура поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2007 – 2011 рр.

Показники	Роки					2011 р. до 2007 р., (+, -)
	2007	2008	2009	2010	2011	
Полтавська область, тис. гол.	157,1	147,5	142,3	137,4	135,9	-21,2
Структура поголів'я корів за категоріями господарств, %:						
- сільськогосподарські підприємства	40,7	43,6	46,0	48,0	50,0	+9,3
- господарства населення	59,3	56,4	54,0	52,0	50,0	-9,3

Джерело: розраховано за [5]

Дослідивши динаміку поголів'я корів варто визначити загальні тенденції виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах

Полтавської області. Як свідчать дані додатку, Полтавська область займає друге місце за обсягами виробництва молока в Україні – 725,4 тис. т або 6,5 % валового виробництва. У структурі виробництва молока в області більшу питому вагу займають господарства населення – 56,6 %, однак їх питома вага знижується, тоді як частка сільськогосподарських підприємств зростає за досліджуваний період з 35,5 % до 47,1 %.

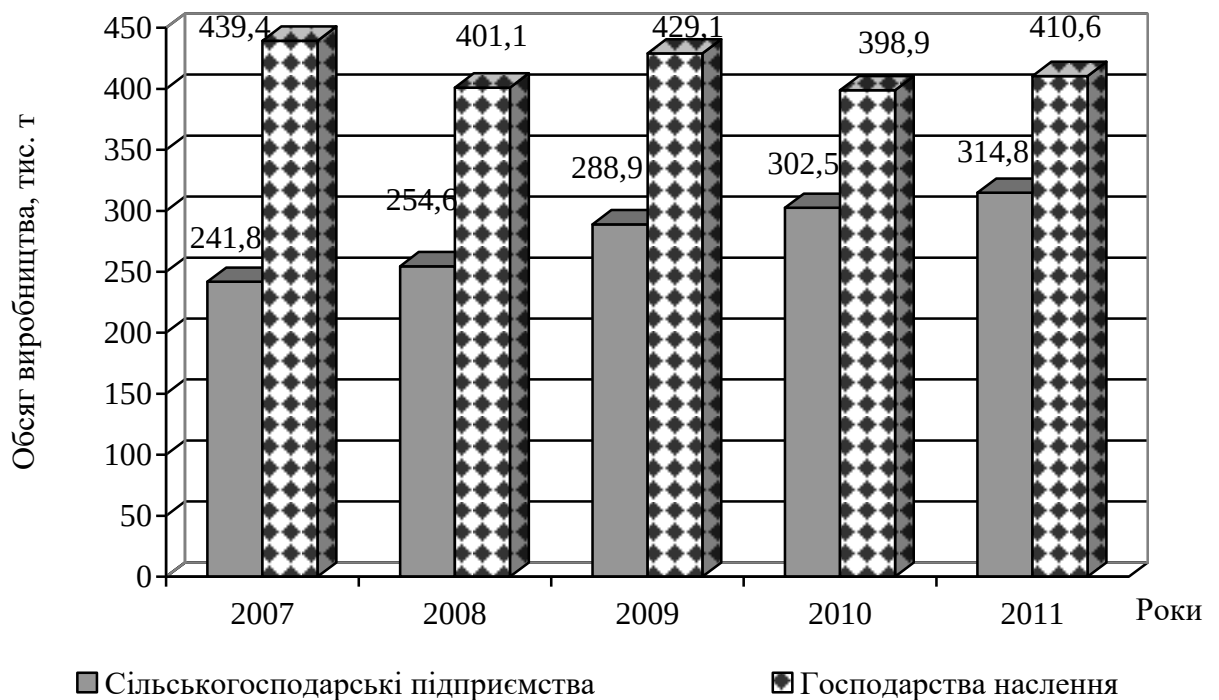

Рис. 5. Динаміка обсягів виробництва молока за категоріями господарств у Полтавській області, 2007-2011 р. [розраховано автором за [5]]

Збільшення виробництва молока саме сільськогосподарськими підприємствами дозволяє підвищити його якість, а також ефективність та окупність виробництва.

Якщо розглядати структуру виробництва молока за районами, то слід відмітити, що перше місце займає Шишацький район – 13,7 %, друге – Гадяцький (11,5 %), третє – Хорольський (9,7 %), четверте – Оржицький (8,8 %) і п'яте – Котелевський (7,9 %). У 9 із 25 районів спостерігалось поступове скорочення обсягів виробництва молока, що зумовлене, насамперед, зменшенням поголів'я корів. Найбільш значне зниження

виробництва молока спостерігалось у Новосанжарському – на 30,8 %, Шишацькому – 22,0 % та Решетилівському районах – на 21,0 %.

Необхідно зауважити, що незважаючи на постійне скорочення поголів'я корів і зменшення обсягів виробництва молока, в галузь до цього часу не закладено реальної інвестиційної складової, що змінила би відповідний тренд. За таких умов у найближчі три-п'ять років може зберігатися проблема дефіциту молочної сировини. Дефіцит сировини буде формувати підвищувальний ціновий тренд, оскільки, ціни на молочну продукцію в Україні вже практично досягнули європейського рівня. Подальше зростання цін на молочну сировину несе загрозу збільшення обсягів імпорту.

Отже, необхідно зауважити, що молочне скотарство завжди було і залишається найбільш трудомісткою, складною за технологією та важливою у соціальному плані галуззю сільського господарства, яка має перспективи бути прибутковою, адже з року в рік спостерігається подорожчання молочних продуктів, особливо, враховуючи зростання світового попиту на нього (щорічний приріст попиту на молоко становить 3-4 %). І при подоланні кризи в галузі, локалізуючи національні резерви щодо формування пропозиції на світовому ринку молочної продукції, Україна може стати потужним експортером цієї продукції на світовому ринку. Оскільки за останні 20 років Україна втратила 11 позицій у TOP-20 світових лідерів виробництва молока. За таких умов питання розвитку молочного скотарства набуває особливої актуальності, водночас існує потреба в негайному вирішенні проблем, що стримують розвиток галузі.

Висновок. Становище галузі тваринництва, зокрема сектору молочного скотарства досить складне, але галузь має значний потенціал. Тому важливо, вчасно відреагувати на обставини, що склалися, стратегічним планом розвитку, що виведе галузь із кризи, та створить сприятливі умови для подальшого вдосконалення та інтенсивного розвитку. Лише комплексний підхід до розв'язання нагальних проблем у скотарстві суттєво покращить ситуацію в сегменті вітчизняного тваринництва – молочному скотарстві.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Маслак О. Скотарство України: реалії сьогодення / О. Маслак // Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/17-2010-06-11-12-52-32/878-2012-02-17-12-39-42.html>.
2. Про молоко // Інформаційно-аналітичний портал про молоко і молочне скотарство: MilkUA.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.milkua.info/uk/aboutmilk>.
3. Про молоко та молочні продукти : Закон України: зі змінами станом на 16.10.2012: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1870-15>.
4. Пшенична Т. М. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку молока та молокопродуктів в Україні / Т. М. Пшенична // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1. Економіка: збірник наукових праць. – № 1 (13). – Чернігів: ЧДІЕУ. – 2012. – С. 222-227.
5. Сільське господарство області у 2011 році : [статистичний збірник] ; [за заг. ред. Л. М. Безхлібняк] / Відомості Головного управління статистики у Полтавській області. – Полтава, 2012. – 272 с.
6. Тваринництво України: статистичний збірник / Відомості Державної служби статистики України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.